

Jesús Moncada

Visat núm. 1
(gener 2006)

L'Honorat del Cafè escruta intranquil amb una magnífica ullera de llarga vista la superfície del riu i espera en va l'arribada de la Carlota. El llaüt, conduït pel vell llop de riu, Arquímedes Quintana, apareix en el camp visual de la ullera tot just set dies més tard. Aleshores el cronista anònim —a través dels seus ulls veiem tot el que passa en la novel·la— anota que el farmacèutic posava tota la seva atenció a observar la nau que «remuntava les aigües tèrboles».

La novel·la de Jesús Moncada està construïda d'escenes com aquesta, que recuperen els records de més de dos-cents personatges. La història no es pot seguir com quan estem davant d'un sol fil narratiu. L'autor ens posa davant d'un text que podem descriure de manera senzilla si diem que és la crònica d'una ciutat. Hi trobarem reflectits els esdeveniments històrics que abracen des de mitjan segle XIX fins als anys setanta del segle XX. Tanmateix, la presència del passat històric no és més que el ressò llunyà dels canons. Què s'amaga, doncs, rere els saltirons alegres del vaixell que talla el corrent remuntant el riu?

L'escriptor crea, amb escenes com la descripció de la tornada del llaüt cap a casa, una mena de diàleg secret amb el lector. Aquestes imatges nítides, tan precises com si les hagués enregistrades una càmera, fan que el text no sigui solament la descripció fidel del batec d'una ciutat colgada sota les aigües.

Canviaran els rostres, però el món que girarà al voltant del seu propi eix, serà sempre igual: el fil sempre és el mateix, només que en alguns moments es cabdella i després es descabdella. Que diferent que és aquesta imatge de les parques mitològiques que filen el fil de seda, el fil d'or, el fil de la vida fins que no es trenca. En els vells contes, l'home pot tenir la sensació que del garbuix de llana cardada, tanmateix, en surt el fil d'una vida única que va en una sola direcció. Moncada, en canvi, destina als seus personatges un món diferent, clos en si mateix, predestinat. Mequinensa està davant d'un fet crucial, que no es podrà corregir mai més, el seu destí està decidit perquè desapareixerà, literalment, de la superfície de la Terra.

Els vaixells transporten tot el que era part de la vida d'aquesta comunitat. Les cases també amaguen objectes que són part d'una història comuna. La novel·la construeix la vida amb innumbrables partícules d'un mirall trencat. On es troba la totalitat dels esdeveniments passats? El que predomina és la consciència que hi ha massa trossos per unir-los en una imatge coherent i total.

D'entrada sembla que la Mequinensa perduda representa un món autosuficient, un univers mític en el qual regna el temps cíclic, el món d'una narració èpica. La novel·la de Moncada no imita res, no és la còpia imperfecta d'una idea celestial. La seva ploma no imita, només recompon els trossos del mosaic. I no és possible fer res perquè els trossos s'uneixin en un organisme viu. Aquesta novel·la és

una narració sobre el dolor causat per la pèrdua d'un món estimat. I si hi ha alguna manera de fer palès aquest dolor, és posar de manifest que en tot el món no hi ha un mestre prou hàbil que pugui enganxar els trossos del mirall escampats per terra en un espill sense esquerdes.

La narració sobre el passat és fràgil com una pintura al fresc; ella mateixa està sotmesa a les lleis de la decadència física. Els llibres, en última instància, no són altra cosa que objectes, i el paper un dia també es convertirà en pols, igual que els llaüts que es podreixen als molls de la vila. La narració és una màscara, darrere de la qual s'obre un buit esgarrafós.

Es tracta, doncs, d'una novel·la sobre la memòria; sobre el fet que la vida s'esmuny entre els dits com la sorra fina de la platja que res no pot retenir. L'home és un ésser teixit de temps. Però el passat és inaccessible: res no podem fer per tornar a la vida la felicitat que potser només fa un instant havíem sentit. Res no ens pot retornar la mirada confiada d'un infant que veu el món com un lloc segur i bonic. No, no és necessari que es construeixi al costat del poble natal, on hem crescut, una presa perquè el riu surti de mare i inundi els espais que ens van ensenyar a viure. El riu del temps se'ls emportarà de totes maneres.

Una riuada despietada s'emporta tot el que abans ens havia pertangut. Això passa cada dia, a cada moment i a tothom. Jesús Moncada és el llaüter que ha baixat a la riba, que amb l'ajut d'una corda gruixuda lligada a dalt de l'arbre arrossega darrere seu el vaixell de la seva vida. Transporta molta càrrega, el seu llaüt; la càrrega de la memòria que ell arrossega rere seu no és gens lleugera. Però l'escriptor continua tossut el camí i, al final, igual que el matxo Trèvol, arriba a la vila que potser ja no es troba en cap mapa, però que existeix en la memòria.

Aquesta és la semblança que dona el títol a la novel·la i resumeix d'una manera molt peculiar el seu contingut; ahora, però, podem trobar en aquesta característica del text l'explicació per a tants lectors fidels arreu del món. Tothom comprèn, tant a Catalunya com al Japó, tant a Suècia com a Romania, tant avui com el 1988 —quan la novel·la es va publicar per primera vegada—, que el temps és un riu torrencial que coneix només una direcció i que la vida s'escola cap a la mort.